

наукової роботи, створення літературного клубу, обговорення прочитаних книг, написання рецензій, організація зустрічей із письменниками).

Отже, підсумовуючи, можемо окреслити важливі аспекти під час підготовки проєктів щодо викладання мови: цілевизначення — чого ми хочемо досягти своїм проєктом; планування — складання докладного плану роботи, визначення термінів та відповідальних осіб; оцінювання необхідних ресурсів (фінансів, матеріалів, людських ресурсів); партнерство — залучення до співпраці вчителів, батьків, бібліотекарів, представників громадських організацій; і як наслідок, аналіз своєї роботи та підсумовування.

Список використаних джерел:

1. Головка Н. Активізація пізнавальної діяльності студентів засобами інтерактивних технологій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка. Київ, 2022. Вип. 2 (16). С. 5–8. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/host/10.23.10.100/db/ftp/visnyk/pedagogyk_16_2022.pdf
2. Чередниченко О., Трубавіна І. Європейські цінності як основа національної згуртованості, курсу України на євроінтеграцію та укріплення основ національної безпеки через освіту // Новий колегіум. 2023. № 1-2. С. 53-59. URL: https://nure.ua/wp-content/uploads/nk_2023_1-2_web.pdf

ЯК ВАС ЗВАТИ? ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У ГАЛУЗІ ВЛАСНИХ ІМЕН

Панченко О.І.

д-р.філол. н., завідувач кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців

*Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна*

Досконалий переклад з однієї мови іншою загалом і переклад онімів зокрема є непростим комплексним завданням. Питання про те, чи можливо досягти ідеалу в процесі перекладу власних назв (ВН), залишається відкритим, але, безсумнівно, до досконалості потрібно прагнути. Існує декілька відомих і загальноприйнятих засобів перекладу ВН, кожен з яких має певні недоліки.

Зокрема, до таких засобів перекладу онімів належать *транслітерація* і *транскрипція*.

Транслітерація – механічна передача тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи при другорядній ролі звукової точності, тобто передавання однієї писемності літерами іншої. Цей прийом затребуваний в тих випадках, коли мови користуються різними графічними системами, одиниці яких ставлять в певну відповідність одну з одною. Письмова форма оніма при такому способі перекладу спотворюється мінімально, в чому і полягає його основна перевага. Найважливішим прикладом такої транслітерації є обов'язкове для використання у власних документах (наприклад, закордонних паспортах громадян України) таблиці, затвердженої у постанові КМУ України від 27 січня 2010 р. N 55 «Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею».

Існує три види транслітерації (за суворістю представлення):

1) сувора – заміна кожного знака вихідного тексту тільки одним знаком іншої писемності. Наприклад, при перекладі з латиниці кирилицею: d>д, b>б, l>л, f>ф, n>н тощо;

2) послаблена – заміна деяких знаків вихідного тексту поєднаннями двох або більше знаків іншої писемності. Наприклад, деякі приголосні з кирилиці – в латиницю: ж>zh, ч>ch, ц>ts, ш>sh, щ>shch. І зокрема, деякі голосні з української абетки – в латиницю: я>ya, іа, ю>yu, іu, і>yi, є>ye, іе;

3) розширена – представлення певних сполучень знаків вихідного тексту в особливий спосіб. Наприклад, закінчення «-ий, -ій» в низці слов'янських мов: ий, ій>у (Орест Субтельний>Orest Subtelny, Девід Духовний>David Duchovny).

Найкращі результати транслітерація дає при перекладі ВН з мов, вимова в яких є ідентичною (що буває вкрай нечасто) чи близькою (що буває частіше) графічному відображенню. Або в деяких випадках під час перекладу невеликої низки онімів з будь-яких мов: Adam – Адам, Berlin – Берлін, Boston – Бостон, Toronto –Торонто. В іншому випадку (зокрема, під час перекладу ВН з

англійської українською) здебільшого виникає спотворення звукової оболонки, оскільки, як правило, під час транслітерації мова, яка запозичує, нав'язує оніму вимову, яка відповідає його власним правилам читання.

Особливості транслітерації як засобу перекладу онімів є очевидними, якщо пам'ятати історію і мету її винаходу. Потреба в транслітерації виникла в кінці XIX ст. під час створення пруських наукових бібліотек для включення в єдиний каталог праць, які були написані мовами з латинською, кириличною, арабською, індійською та іншими системами письма. Інструкції тих часів, складені для потреб цих бібліотек, в XX ст. лягли в основу стандарту для перекладу нелатинських систем письма латиницею.

Отже, транслітерація має вкрай важливе прикладне значення, але в перекладацькій практиці в чистому вигляді використовується досить рідко. Значно частіше застосовується комбінація транслітерації і транскрипції. *Перекладацька транскрипція* – це формальне по-фонемне (фонема за фонемою) відтворення вихідної лексичної одиниці за допомогою фонем мови, якою здійснюється переклад, фонетична імітація вихідного слова. Цей спосіб перекладу призначений для передавання звукової оболонки вихідного слова, але включає в себе й елементи транслітерації. Саме такий засіб перекладу онімів – транскрипція зі збереженням деяких елементів транслітерації – є провідним в перекладацькій практиці.

Система транскрипції передбачає дотримання принципу взаємно однозначної відповідності між фонемами оригінала та їх графічними відповідностями в мові, якою здійснюється переклад. Іноді мова, яка запозичує, нав'язує оніму інший наголос. Дуже часто це відбувається з топонімами і пов'язано з фонетичними вподобаннями приймаючої мови. Наприклад, в англомовному топонімі *Florida* наголос падає на перший склад, а в україномовній відповідності (Флорида) наголошеним є другий склад. Столиця Сполучених Штатів *Washington* (в англійській вимові перший склад наголошений) українською вимовляється Вашингтон з наголосом на

останньому складі. В той же час у випадку *Nevada* – Невада ми знову маємо повну відповідність (включно з наголосом) між англomовним аналогом і українською рецепцією, як і у випадку *Boston* – Бостон.

Наступним стандартним засобом перекладу онімів є *калькування* – спосіб перекладу лексичної одиниці оригіналу за допомогою заміни її складових частин – морфем чи слів (у випадку стійких словосполучень) – їх лексичними відповідностями в приймаючій мові. Наприклад, змінюється порядок елементів, які піддаються калькуванню. Як приклад наведемо прізвище персонажа романів про Гаррі Поттера *Longbottom*, яке в одному варіанті транслітеровано, в іншому кальковано на рівні морфеми – *Довгопунс*.

Цей засіб органічно поєднується з двома першими (транслітерацією і транскрипцією). Такий спосіб перекладу називають *змішаним* (зокрема, поєднання транскрипції і семантичного перекладу) і часто застосовують у тих випадках, коли у складі власної назви присутнє значиме слово.

Ще один спосіб перекладу власних назв – *принцип етимологічної відповідності*, або *транспозиція*. Цей принцип полягає в тому, що оніми в різних мовах, відмінні за формою, але спільні за лінгвістичним походженням, є одне для одного регулярними. Як правило, за допомогою транспозиції перекладаються імена монархів, інших членів королівських фамілій, релігійних діячів, біблейських персонажів. Наприклад, *Her Majesty Elizabeth II* коректно перекладалося українською *Її Величність Єлизавета II*, а не Елізабет; коректною українською рецепцією імені колишнього Папи Римського *John Paul II* було Іоан(н)-Павел II (варіанти: Іван-Павло II, Іоан-Павло II, Йоан-Павло II), але не Джон-Пол II; *John the Baptist* українською правильно перекласти, як Іоан(н) Хреститель (варіанти: Іван, Йоан), але не Джон Баптист, *King James* – король Яків, але не Джеймс. I, звісно, Карл Великий з будь-якої мови (*Carolus Magnus, Karolus Magnus, Karl der Große, Charlemagne, Charles the Great*) правильно перекласти українською як Карл Великий, а не, наприклад, Шарлимейн, Шарль або Чарльз.

Але...Від цієї традиції відмовилися українські дипломати і лінгвісти. Коли Charles III став королем Великобританії, після певної дискусії було прийнято офіційне рішення перекласти його ім'я як Чарлз Третій.

Крім того, існує такий засіб трансформації онімів, як *приблизний переклад*. Це – спосіб передачі безеквівалентної лексики, який полягає в тому, що для позначення іноземної реалії в мові, якою відбувається переклад, підшукується поняття, яке хоч і не збігється повністю з оригіналом, але має з ним значну семантичну схожість і звісною мірою здатне розкрити для реципієнта перекладу суть явища, яке мається на увазі. Здебільшого цей спосіб застосовується для перекладу реалій, але як допоміжний спосіб використовується і для перекладу деяких онімів. Наприклад, поняття *Santa Claus* і Дід Мороз не є ідентичними, проте в деяких випадках вони можуть замінювати одне одного при перекладі. Перевагою приблизного перекладу є його зрозумілість (дохідливість). Реципієнт перекладу має справу зі звичними, добре йому знайомими поняттями.

У нашій практичній роботі часто постає питання правильного називання іноземного студента. Ми вважаємо, що потрібна точна транслітерація, і викладач не має скорочувати імя на свій власний розсуд, оскільки інколи невідомо, які міжкультурні асоціації можуть при цьому виникнути (згадаємо лише шекспірівську Утрату).